

GEORG BRANDES
TALER

K

KØBENHAVNS KOMMUNES
BIBLIOTEKER
FAGSALG 6
Kultorvet 2
1175 København K
Tlf. 33 93 80 80

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXX

Taler
i Chicago *)

I

Til de danske Sangere fra Balkonen i Congress Hotel
23. Maj 1914.

Kære Landsmænd! Over min Vugge blev der af usynlige Væsner sunget: Saa tidt dit Navn i fjerne Lande nævnes, vil allevegne *Danmarks* Navn springe fra Folks Læber.

Spaadommen blev opfyldt. Saadan har det nu været i 44 Aar. Navnet Danmark vil komme til at lyde over min Grav som over min Vugge.

*) Se The Danish-American Association: Georg Brandes' Visit to America, written and edited by C. H. W. Hasselriis. Chicago. Novbr. 1914.

I Dag, paa mit Livs Højde, bringer De mig Navnet i den skønne danske Sang.

De havde villet bringe mig Fakler. Politiet havde Betænkeligheder. De har maattet omsætte Lys til Musik; det er to Magter, der begge opflammer.

Ilden lyser, Musiken smelter.

Jeg er ikke blød og havde været at beklage, om jeg var det. Men De har smeltet mig.

Der er især to Steder udenfor Danmark, hvor vort Modersmaal tales og synges: Her i det fri Amerika og et andet Sted, hvor Sprogets Vilkaar er trange.

Vi staar her i den uhyre Menneskemølle, hvor Folkeslagene males til Fremtidens Folk. De har idag hejst Danebrog paa Møllen. Vi staar her midt i Menneskeoceanet. Og De har ladet den danske Sang klinge over Havet, saa dets umaadelige Brusen og Støj ikke overdøvede den. De har vidnet om, at Danmark ikke gaar under i Folke-Oceanet. De har mindet om Landet fjernt i Øst, yndigt og rigt, men snevert, som De og jeg vel ikke evner at gøre større, men dog videre, og som De og jeg i Forening har udvidet.

Leve det vidtstrakte Danmark!

II

(Auditorium) 23. Maj 1914.

Naar De klapper saaledes ad mig, blot jeg rejser mig, spørger jeg mig, hvorledes De vilde modtage selve Kongen af Danmark, ifald han kom til Chicago. De kunde umuligt modtage ham med større Varme.

Ifald jeg skulde sige, hvad jeg sætter størst Pris paa i Danmark, saa vilde jeg nævne Smaamanden hjemme. Jeg kender ikke Nogen med et finere Væsen end et dansk Postbud. For en saare ringe Løn udfører han den vanskeligste og mest betroede Tjeneste, viser aldrig nogen Gnavenhed, naar han maa gaa belæstet med Breve og tunge sammenrullede Tryksager, naar han maa vente paa Kvittering for et anbefalet Brev; ja han nærer en formelig Interesse for den, til hvem han Dag ud, Dag ind, bringer en Masse Postsager, beklager sig aldrig over at En, der ikke lønner ham, gør ham Livet saa surt. I Frankrig har man Medfølelse med Postbudet, lader ham nøjes med at aflevere al Husets Post paa én Gang for nedentil til *Conciergen*. I Danmark gives der ingen *Concierge*; hos os kræves der af Postbudet, at han mange Gange om Dagen skal stige op og ned ad fire, fem Etager i hvert Hus, der hører til hans Rute. Altid er han høflig, opmærksom, paalidelig, velvillig, formelig taknemmelig for en ubetydelig Gave til Jul eller Nyt-aar. Hans aarlige Gage overgaar knap hvad en Mand, der er nødsaget

til at besvare mange Breve og sende mange Tryksager bort, giver ud om Aaret for Frimærker.

Eller tænk paa den danske Sporvognskonduktør. Hans Gerning er af en dræbende Ensformighed. Han er nødsaget til et Dusin Gange om Dagen at tilbagelægge samme Strækning, holde paa samme Holdesteder, underrette Passagererne forud om det kommende Holdstedes Navn. Hvor langsomt end de kørende forlader Vognen eller de paa Holdstederne ventende stiger ind — aldrig taber han Taalmodigheden. Er Pladsen knap, og trænges Folk trods Reglementet sammen i stort Antal paa Bagperronen, saa han neppe kan faa Vejret paa sin Plads, ja undertiden end ikke kan indtage den — altid tager han Genvordigheden med et Smil som en ligegyldig Ting, og man tager fejl, hvis man tror, at der af det kørende Publikum er flere, end nu og da en ganske Enkelt, som giver ham nogle Ører over Taxten. Det danske Publikum, som kører med Sporvogn, er ikke overdaadigt; det har i Reglen kun én Interesse at holde hvert Pust af frisk Luft ude af Sporvognen. Det kalder Alt, hvad der ikke er Livretten, Næstens Aande, for Træk. Konduktøren, der er uden Nysgerrighed, ser tilsyneladende ikke mer end ganske flygtigt paa sin Passagér; men det hænder aldrig at han to Gange forlanger Betaling af samme Person, hvor stærk Trafiken end er, og hvor mange der end uafbrudt stiger ud og ind. Og de, der daglig eller blot jævnlig tager med samme Vogn, dem kender han og gør dem af sig selv opmærksomme paa, naar de skal af. Der- som En plejer at besøge et bestemt Hus i den Gade, hvor Vognen kører, men en Dag vil holde udenfor et andet Hus, ser Konduktøren studsende eller overrasket eller let behjælpende paa den Paagældende, der har bragt hans Forestillingskreds i Forvirring. Saa meget sysselsætter den stærkt beskæftigede Mand sig med enhver af sine jævnlige Passagerere.

Er den danske Dannelse i de højeste Kredse neppe saa høj som i de tilsvarende i de større Lande, saa gaar den til Gengæld dybere ned. Menigmands Civilisation viser sig i slige Tilfælde som sund og grundig; den levner ingen Plads for Brutalitet. Og naar Jordbunden i et Folk er saa god, kan ogsaa finere Planter voxe højt.

Har nu De, mine kære Landsmænd, vundet noget ved fra Hjemmet at komme til dette store fremmede Land? Jeg er overbevist om, at De har vundet meget, som er kommet Dem selv til Gode, ogsaa vil komme til Gode for Danmark.

Det blev rigtignok sagt, at det ikke skorter paa Smaalighed hos Danskerne herovre. Det vil altsaa sige, at den danske Smaalighed, denne indgroede Nationallyde, som Nissen er flyttet med. Men dersom der er dansk Smaalighed i Amerika, saa er det vist ogsaa den eneste, som trives her. Man har sagt adskilligt ondt om Amerika, men har altid været enig om at her var man ikke smaalig, *not petty*. Amerika maa da være en god Skole til at drive Smaaligheden ud.

Ogsaa med Hensyn til en anden Dyd er Amerika sikkert en ypperlig Skole. Jeg mener Hastighed, hvormed Punktlighed følger.

Der er et gammelt dansk Ordsprog: »Den, der ager med Stude, kommer ogsaa med«. I Danmark har man altfor længe kørt med Stude. Man gjorde det i Gorm den Gamles og Harald Blaatands Tid og blev desværre ved dermed, endog i de elektriske Vognes og Automobilernes Tidsalder. Maaske vil imidlertid de nye Færdselsmidler langsomt ændre Folkekarakteren.

Endnu strækker Langsomheden sig uheldigvis ind paa det politiske og sociale Omraade. Den herskende Magt er tidsspildende Vrøvl. Intet forekommer hyppigere end Ubesluttethed, Uselvstændighed, Mangel paa ethvert Initiativ. Har En en dristig Ide, finder han alle forudindtagne imod sig. Overfor en saadan Aandstilstand er den i de Forenede Stater herskende den store Opdrager. Her virker Dristighed ikke afskrækkende, men sympatetisk, og her opfordrer Alt til personligt Initiativ. I smaa Lande som Danmark er Ærgerrighedens Maal det at blive Embedsmand, og Embedsmanden agtes højere end den uafhængige og titelløse Mand. Derfor udretter i slige Lande fire Embedsmænd ikke mere end i Amerika én.

Da jeg kom herover, maatte jeg naturligvis paa Skibet udfylde det sædvanlige Spørgeskema: Kan De læse? Kan De skrive?

Disse Færdigheder var jeg jo i Besiddelse af. Men jeg maatte tænke paa de mange fattige Udvandrere, jeg saa paa Mellemdækket, Ruthenere, Polakker, Italienerne, Folk af de forskelligste Nationer, som ikke kunde nogen af Delene, fordi deres Opdragelse og Dannelse var bleven forsømt. Det Beundringsværdige ved Amerika er, at saa bliver de malede i denne store Mølle, og i næste Slægtled bliver de friske Amerikanere, der har gaaet i gode Skoler og har Mod til praktisk at stige op gennem Samfundet, i Besiddelse ikke blot af de elementære Færdigheder, men af det Initiativ, enhver god Amerikaner har.

Visselig har disse Indvandrede baade haarde Kaar og mange Kampe at bestaa under Rigmandsvælden, der gør sit til at hindre deres Associationer. Det største moderne Rigmandsvælde lever og aander i Lyset, fordi det har Tusinder af Elendige under sig i Mørket. Det lever og aander i Frihed, fordi det har Tusinder af Slaver under sig, for hvis Trældom denne Frihed er købt. Men Trældommen er her aldrig lovfæstet, kun midlertidig, og den sociale Strid er her kun den ligefremme Kamp for Tilværelsen, det vil sige Kamp om Optagelse af ubrugt Energi, Kamp for ved Hjælp af Maskiner at udnytte den Energi der ligger brak. Det er ikke Kamp med saadanne Hindringer, som holdt disse Stakler nede i deres europæiske Hjemstavn. Dér var det Kastevæsen, Fordomme, Fortids-Vrøvl.

Og nu, mine hjertenskære Landsmænd, vil jeg atter sige Dem Tak. Lad os paany mindes det gamle Land. Jeg vil bede Dem med mig løfte Deres Glas baade for det gamle og det nye Land. De er Hjem for to udmærkede Nationer. Og som der staar hos Heiberg: De kan rummes i samme Glas; de gør hinanden saa vist ingen Skade.